

BÖCSKEI BALÁZS, FEKETE MARIANN, NAGY ÁDÁM, SZABÓ ANDREA: *A MASZKON TÚL*

Egy kínaiaknak tulajdonított kifejezés így hangzik: „élj érdekes időkben”. Habár első hangzásra pozitívan értelmezhetjük a kifejezést – ki ne szeretne érdekes dolgokat megélni? –, a legtöbb esetben átokként értelmezik: az érdekes időket a problémákkal és a kihívásokkal azonosítják. Akár létezik ez a sokat emlegetett kínai mondás, akár nem, az biztos, hogy a most fiatal generáció legalább egy kihívásokkal teli időszakot megélt: a koronavírus-járványt.

Ma már közhely leírni, hogy a koronavírus-járvány mindnyájunk életét alapjában változtatta meg: az elmúlt évek nyomot hagytak fogyasztásunkon, szokásainkon, munkahellyel kapcsolatos elvárásainkon, vagy éppen nyaralással kapcsolatos terveinken. A járvány gazdaság-társadalmi hatásaival kapcsolatos kutatások középpontjába az egyes szektorokra, illetve a társadalom egészére vagy egy-egy szűkebb csoportjára gyakorolt hatások kerültek.

Kevés kutatás vállalkozik, illetve vállalkozhat azonban arra, hogy a koronavírus-járvány hatását átfogóan, egy egész generáció szemszögéből vizsgálja meg. *A maszkon túl* című kötet, illetve az abban leírt kutatások erre a feladatra vállalkoztak: a kötet célja, hogy bemutassa, milyen hatással volt a 16–29 éves korosztályra a koronavírus-járvány; majd az eredmények kapcsán választ keressen arra a kérdésre, hogy beszélhetünk-e a megélt események kapcsán Covid-generációról. Habár a kötetben bemutatott kutatási program sok nézőpontból és módszerrel járja körül ezt a kérdést, azonban sokkal bővebb kontextusban nyújt információt. Egyrészt kutatómódszertani szempontból is kiválóan használható, másrészt a fiatalok (16–29 évesek) generációkról és a generációk közötti különbségekről alkotott általános képét is bemutatja.

A kötet két bevezető fejezettel kezdődik: az első általánosságban írja le a fiatalok vizsgálatának kihívásait és nehézségeit, míg a második a generációkkal kapcsolatos kutatások fogalmi keretrendszerét és magának a generációnak a fogalmát járja körül. A szerzők megállapítják, hogy „a generációkat közös tapasztalatok, életélmények és értékek kötik össze, de egy generáció legfontosabb jellemzője mégis a változásokra adott hasonló reakció” (24.). A kutatás – pontosabban a több kutatást magába foglaló kutatási program – során kifejezett kihívás volt, hogy bizonyos események megélését, azok hatását a személyiségre csak akkor, adott kontextusban lehet vizsgálni: ezért fontos volt a kutatás során, hogy ne utólag mérjék fel a járvány és az intézkedések hatásait, hanem akkor, amikor ezeket a kutatás alanyai megélik.

A kutatások módszertani kereteit a 3., átfogó fejezet adja meg: az egymást kiegészítő kutatási módszerek (fókuszcsoporthoz interjú, strukturált interjú, *big data social listening*, *survey* vizsgálat ezer fővel) biztosítják azt, hogy az adott korosztály Covid-járvánnyal kapcsolatos megélését a lehető legjobban fel tudják mérni a kutatók. A kutatás során új módszertant is alkalmaztak: az adatok feldolgozásába egyetemi hallgatókat – azaz a vizsgált generáció tagjait – is bevontak, akiknek a feladata nemcsak az adatok feldolgozása, hanem az eredmények értelmezése is volt. A hallgatók így lehetőséget kaptak arra, hogy saját Covid-megélésüket is elmeséeljék.

A következő fejezet a koronavírus-járványt és annak hatásait mint a kutatás kontextusát tárja elénk: statisztikai adatok segítségével a járvány és a hullámok lefolyását tárgyalja, majd bemutatja, hogy korábbi (részben nemzetközi) kutatások alapján milyen hatásai voltak a járványnak a társadalomra, illetve hangsúlyosan a fiatalok életére: az oktatásra, a munkára és a szabadidőre.

Az ezt követő négy fejezet tartalmazza az elvégzett kutatások leírását, eredményeit és elemzését. A fókuszcsoporthoz interjúk eredményei alapján a fiatalokat a járvány az oktatás, a munka és az emberi kapcsolatok területén befolyásolta: míg a középiskolások és az egyetemisták a szociális kapcsolatokat hiányolták, a munkavállalók a munkavállalás bizonytalanságát és kihívásait élték meg nehezebben. A szabadidős tevékenységek is átalakultak: az új hobbik mellett hangsúlyt kapott a fizikai aktivitás és az egészséges életmód.

A netnográfiai, pontosabban a *social listening* kutatás alapján az *online* beszédben a járvány különböző szakaszaiban különböző szavak fordultak elő gyakrabban a vizsgált közösségimédia-platfomokon (Facebook, Twitter, Instagram, TikTok). 2020 márciusa és októbere között a megváltozott élethelyzet és az intézkedések – többek között a maszkviselés – voltak a közösségi médiában megjelenő üzenetek középpontjában, 2020 októbere és 2021 augusztusa között az egyéni és a társadalmi következmények, a jövő és a vakcinákkal kapcsolatos információk, valamint a korlátozások és azok megélése kerültek a középpontba, míg 2021 szeptembere és 2022 áprilisa között a hosszú távú gazdasági és társadalmi hatások voltak hangsúlyosak, illetve az individualizmus erősödött. Az egész vizsgált időszakban jelen volt a gazdasági hatások kontextusa, a várható hosszú távú hatások és az egészségügy kérdése; illetve hangsúlyosan jelent meg a félelem és a magány érzése.

A 2023 májusában végzett *survey*-kutatás során már a hatásokat és a „tanulságokat” vizsgálták a kutatók. A járvány elmúltával a válaszadók életében megmaradt a higiénára való nagyobb odafigyelés, illetve az offline világ ismét preferáltabb lett az online világgal szemben.

Az ezt követő fejezet fiatalok válaszai és véleménye alapján vizsgálja – mintegy első szintézisként –, hogy maguk az érintettek szerint beszélhetünk-e Covid-generációról. A kutatásban megkérdezett fiatalok elfogadják, hogy különböző generációk különbözőképpen érzékelik és élik meg a világot. Jobban szeretik a betűs azonosítást (a többség magát Z generációként azonosítja), mint az

egyéb, tartalmas szavakat (például Covid-generáció). A különbség a generációk között szerintük egyrészt kulturális különbségekhez (nyelv, ruházkodás), másrészt a technológia használatához köthető (közösségi média, okostelefonok). A fiatalok a potenciális járványokat fenyegetésként élik meg, ugyanakkor a gazdasági problémák vagy a klímaváltozás, az energiaválság és a (világ)háború fenyegetése erősebb számukra. Elsődleges, a generációjukat érintő problémaként az anyagi kérdéseket azonosították. Habár a fiatalok érezték a járvány negatív hatásait, nem gondolják, hogy az formálta (formálja) a generációjukat.

A következő összefoglaló fejezet a különálló kutatások eredményeit szintetizálja. Az eredmények szerint nem volt kimutatható, hogy a Covid létrehozott egy sajátos Covid-generációt – ugyanakkor mivel a generációk sokszor csak később, utólag (történeti-történelmi kontextusban) értelmezhetők, nem zárható ki, hogy később a generációra Covid-generációként fogunk tekinteni. Az is lehet, hogy a generációt nemcsak a Covid, hanem számos egyéb hatás együttesen alakítja: elképzelhető, hogy a 2008 óta tartó időszak folyamatos kríziseire a bizonytalanság korszaka a megfelelő szó, és nem egy krízis, hanem a krízisek és bizonytalanságok sora fogja formálni a most fiatalabb generációk gondolkodását. Az utolsó, a kutatás egészére reflektáló fejezet szintén módszertani: a kutatás fényében reflektál az ifjúságkutatás aktuális kihívásaira.

A kötet legalább két összefüggésben jól használható: egyrészt, a Covid 16–29 éves korosztályra gyakorolt hatását írja le széles körben, másrészt azonban részletesen körüljárja a fiatalokkal végzett kutatások nehézségeit, illetve a generációk kutatásának kihívásait is; így módszertani szempontból is jól hasznosíthatók a kötetben leírtak. A kettős használat legalább két célcsoportot feltételez: egyrészt elengedhetetlen forrás azon kutatók számára, akik a Covid 16–29 éves korosztályra gyakorolt hatását szeretnék annak komplexitásában megismerni. Haszonnal forgathatják a kötetet emellett a generációkat, a generációk gondolkodását megérteni vágyó és generációs kutatásokat végző, illetve tervező kutatók is.

A kötet – főleg az interjúknak és a megélést élénk hívó szavaknak köszönhetően – emellett korrajznak is kiváló: nagyon jól szemlélteti, hogy az adott időszak alatt mi jellemezte hétköznapjainkat. Már maga az olvasás számos jó és rossz, már elfelejtettnek hitt – vagy eltemetett – történet, emléket és „élményt” hívott elő a recenzió írójában. A Covid ugyanis mindnyájunkon nyomot hagyott – akkor is, ha ez a nyom nem minden esetben egzakt módon megfogalmazható és mérhető.

(Böcskei Balázs – Fekete Mariann – Nagy Ádám – Szabó Andrea: *A maszkon túl*. Budapest: Gondolat Kiadói Kör, 2024, 224 o.)

Kovács László

habilitált egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar, Budapest